

MOZAIK
KERETTANTERVRENDSZER
AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA
NAT 2003

**MOZGÓKÉPKULTÚRA
ÉS MÉDIAISMERET**

8. évfolyam

Készítette:
Lerchné dr. Egri Zsuzsa

A kerettantervrendszert szerkesztette és megjelentette:
MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2004

TARTALOM

Alapelvek	3
Célok, feladatok	3
Követelmények a tanuló számára	3
Az értékelés eljárásai	4
A tevékenységek rendszere	4
Az éves időkeret felosztása	6
Módszertani javaslatok	6

Alapelvek

Miért van szükség a MOZGÓKÉPKULTÚRA ÉS MÉDIAISMERET tanítására? Az utóbbi évek kutatásai és a mindennapok tapasztalatai egyfelől azt mutatják, hogy megszűnt az írott szöveg kizárólagossága, átrendeződnek az olvasási szokások, jelentősen csökken az esztétikai élményt (is) nyújtó olvasmányokra fordított idő, a fiatalok körében romlik a jól-rosszul elolvasott szöveg jelentésrétege(i) feltárásának eredményessége, ezáltal olykor megkérdőjeleződik értelme is. Másfelől az sem titok, hogy miközben nő a modern technikára alapozott médiakínálat; a mozgókép, a számítógép, a televízió stb. a szobánkba (is) jön, sokan vagy válogatás és szellemi-érzelmi feldolgozás nélkül e téren „mindenevővé” válnak, vagy teljesen elfordulnak az egyre inkább kommercializálódó, manipuláló kínálat elől. Ebbe pedig nem nyugodhatunk bele!

A sikeres továbblépés csak a párhuzamos fejlesztés lehet: mind az írott, mind a képi szövegek formanyelvének ismeretében (közvetlen és közvetett kommunikáció formájában) megtalálni a nekünk küldött üzeneteket, felfogni és hasznosítani a minket érdeklő, érintő információkat, ember voltunk kiteljesedése érdekében örömet találni, magunkra ismerni az olvasottakban, látottakban-hallottakban.

Éppen ezért valamennyi magyar iskolának magáévá kell tennie az UNESCO 2003-ban nyilvánosságra hozott „A műveltség – szabadság” jelszavát. A tanítás-tanulás megszervezése mellett ebben segítenek az iskolai és a nagyobb könyvtárak, az időbeli és térbeli korlátozás nélkül hozzáférhető, szükség esetén letölthető, másolható digitális információk a világhálón, a sorozatelnézéssel szerkesztett hírszolgáltató és egyéb műsorok a rádióban, televízióban, a megtekinthető, változtatlanul megőrzött, archivált filmek a tanórán vagy azon kívül. Ezek egyes részei az alaposabb tanulmányozás végett bármikor kiemelhetők, átszerkeszthetők, sőt a folytatás, a másfajta előzmény vagy következmény elképzelésében aktivizálhatók az egyébként passzivitásra kényszerült tanulók, a nézők. Íme információs korunk csodái! Most már csak meg kell ismerkednünk velük alaposabban!

Célok, feladatok

Témánk iskolai tantárggyá emelése a mozgóképi szövegértés szerepének fejlesztését, az egyre nagyobb jelentőségre szert tévő média társadalmi szerepének és működésmódjának megismertetését **célozza** az audiovizuális írás-olvasás megalapozásával és a kritikus médiafogyasztási szokások kialakításával. A médianevelés olyan képességek kifejlesztése a tanulóknál, melyek birtokában a rájuk zúduló információk között el tudnak igazodni, kiválasztva a kínálatból mindenkor azt, amire valóban szükségük van és elhárítani az őket károsan befolyásolni, manipulálni akarókat. Az oktatás hozzásegíti a gyerekeket ahhoz, hogy életük folyamán szabadon, nyitott szemlélettel használják a hagyományos és az új médiumokat.

A kitűzött célok meghatározott **feladatok** elvégzésével érhetők el. Mindent meg kell tennünk a látáskultúra, az esztétikai érzékenység, az ízlés csiszolása, az érzélemvilág gazdagítása, a lelki tényezők mozgósítása, a kombinatorikus gondolkodás érdekében, megtéve az utat a gondolkodás képszerűségétől az absztrakcióig. Ez utóbbiban kiemelt szerepet kap a megalapozottabb valóságérzék, amely segíti az életben való helyes tájékozódást, a valóságos események, emberek és a virtuális világ történéseinek, szereplőinek elkülönítését. Így lehet eljutni a film felszíni elemeinek közvetlen látványától a mélyebbre hatoló, összetettebb valóságot elénk táró teljességhez (v.ö.: művészi totalitás). Így lehet műértésre nevelni, fogékonyt és kritikai szellemet egyidejűleg erősíteni, szemléletet és magatartást formálni. Így lehet a modern irodalom egyes jelenségeit, módszereit megismertetni, elfogadtatni (montázs, síkváltás stb.), sőt még a természettudományos-technikai fantáziát is hatékonyan megmozgatni.

Követelmények a tanuló számára

- legyen képes a közvetlen emberi kommunikáció elemeinek (beszéd, vokális kód: hangerő, hangsúly, hanglejtés és a testbeszéd: mimika, gesztus, tekintet, testtartás, térközsabályozás, külső megjelenés (test- és arcfestés, haj- és ruhaviselet stb.) megfigyelésére és alkalmazására;
- legyen ismerete a közvetett, azaz valamilyen médium által létesített kommunikáció elemeinek (írás, könyv, újság, levél, szórólap, hirdetés, kép, képsor, plakát, zöreje, zene, szag, valamint a hangos mozgókép médiumai: film, televízió, videó, multimédia, CD, DVD stb.) formanyelvének birtokában üzeneteket „olvasni” és küldeni;

- szerezzen gyakorlatot az írott szöveg megértésében (a fogalmak nyomán belső látással felfogott cselekményláncolat, sokféle indíték, magatartásmód, szavakkal megnevezett térbeli-időbeli viszonyok, kifejtett összefüggések együttes jelentése(i)nek felfogása, átélése) és az attól eltérő mozgóképolvasásban (a konkrét elemi látvány részleteinek érzékelése után felismerni és megfogalmazni a térbeli, időbeli, oksági összefüggéseket, megkülönböztetni a megtörtént vagy csak elképzelt eseményeket, felfogni az alkotás egészét a mögöttes indulatokkal, célokkal együtt, mindebből absztrahálni a lényegét, a képekbe kódolt gondolatiságot);
- ismerje a mozgóképi közlésmód alapvető kifejezőeszközeit (közelkép, fény, szín, hossz, tempó, ismétlés), ezek szerepét a hatás létrejöttében;
- ismerje a filmműfajokat (western, burleszk, bűnügyi film, sci-fi, játékfilm, kalandfilm, akciófilm, történelmi film, horror, thriller stb.), a televíziós műsortípusokat (hír, reklám, videoklip, műsorelőzetes, magazin, talk-show, showszerű szórakoztató műsor, sportközvetítés, szappanopera, teleregény, tévéjáték stb.);
- ismerje a tömegkommunikáció hatásait (tájékoztatás, ismeretnyújtás, véleményformálás, szórakoztatás, befolyásolás);
- legyen képes a tanultakkal élve kritikus attitűd kialakítására, a másság elfogadására, önmaga jobb megismerésére, demokratikus magatartásra;
- tudjon a kínálatból tudatosan választani, a programról megalapozott véleményt alkotni.

Az értékelés eljárásai

A tanórai munkában való részvételt, az érvekkel alátámasztott véleményeket, a kezdeményezéseket, az újszerű ötleteket szóban értékeljük. A nagyobb önállóságot, alaposabb felkészülést igénylő feladatok elvégzését (kiselőadás, beszámoló, rajz, újság-, látványtervezés, interjúkészítés, kisfilm, videoklip elkészítése stb.) érdemjeggyel nyugtazzuk. Mivel általában a gyerekek szívesen vesznek részt a kreatív tevékenységben, nem lehet kérdés, továbbhaladhatnak-e vagy sem. Emiatt nem képzelhető el a bukás sem. Helyette a motiváció, a kis lépések elismerése, a segítségnyújtás, a munkacsoportok szervezése vezet célra.

A tevékenységek rendszere

Munkaformák	A tudatosítást irányító kérdések	Fejlesztési feladatok	Fogalmak
Megfigyelés	Mi a szerepe a médiának (mozi, tévé, rádió, újság) az életünkben? Hogyan befolyásolja a média a napirendünket?	A közönség (ezen belül a tanuló saját) médiafogyasztási szokásainak tanulmányozása megadott szempontok alapján, az eredmények lejegyzése. Az emberek viselkedésének azonos és eltérő vonásai a valóságban, a filmben, a televíziós műsorokban. (A megadott és a tanulók által javasolt szempontok alapján tapasztaltak lejegyzése.) Helyszín-, idő-, karakter- és konfliktusviszonylatok felismerése a médiaszövegekben, lényeges információk, tények azonosítása a közösen látott és elemzett produkciókban vagy azok részleteiben.	Médium, média, médiafogyasztás, médiafogyasztási szokás, hangos mozgóképi médium, film, televízió, számítógépes játék, videó, multimédia, CD, DVD; helyszín- (tér-), idő-, karakter-, konfliktusviszonylatok.
Ismeretszerzés	Melyek a mozgóképi szöveg alapvető kifejezőeszközei? Milyen eszközökkel tereli a mozgóképi szöveg szerzője a figyelmünket? Hányféleképpen olvassa a mozgóképi szöveget az alkotó, a néző, a különböző nézők?	Mozgóképi szövegek felidézése (elmesélése, lejegyzése), a mozgóképi memória működtetése. Ismeretszerzés a témáról személyes beszélgetésekből, tanári előadásokból, médiaismereti tankönyvekből, kritikákból, statisztikai táblázatokból, lexikonból, könyvtárból, internetről.	Mozgóképi szöveg, kép, képsor, közelkép, totál, megvilágítás, fény, színkezelés, hossz, tempó, ismétlés, vágás, montázs, kamera, -mozgatás, geg; rendező, gyártásvezető, producer, stáb.

Munkaformák	A tudatosítást irányító kérdések	Fejlesztési feladatok	Fogalmak
Kommunikáció	<p>Miben különbözik egymástól a személyes (közvetlen) kommunikáció és a médiumokon keresztül történő (közvetett) kommunikáció?</p> <p>Mi minden lehet médium? Milyen közös tulajdonság kapcsolja össze a különböző médiumokat?</p> <p>Miért élt az ember mindig a közvetett kommunikáció (pl. a képiség) eszközével?</p> <p>Mi köze van a valóságnak a médiában megjelenő világhoz? Milyen világot jelenít meg a média?</p> <p>Melyik médium ábrázol és reprodukál egyszerre?</p> <p>Miért és hogyan akarja az ember magát és a világot természetűen megörökíteni?</p>	<p>Az elemi mozgóképi szövegalkotó kódok felismerése, mozgóképolvasás közösen, egyénileg.</p> <p>Az elemi mozgóképi szövegalkotó kódok alkalmazása, mozgóképírás tanári irányítással, önállóan.</p> <p>Egyszerű (időben és térben egybefüggő) cselekmények képsorozatokkal történő megjelenítése, tagolása.</p> <p>Átélt, elképzelt vagy hallott esemény képi, majd mozgóképi megjelenítésének megtervezése az életkornak megfelelő szinten (képsor, képregény, animáció: rajzfilm, árnyfilm, kollázs, fotóanimáció, bábfilm, gyurmafilm, interjú stb.).</p>	<p>Közvetlen kommunikáció: beszéd, vokális kód, meta-kommunikációs eszközök; közvetett kommunikáció: írás, könyv, levél, szórólap, újság, hirdetmény, kép, képsor, képregény, plakát, zörej, zene szag; médium; ábrázolás, reprodukálás; mozgóképírás, -olvasás, animáció, rajzfilm, árnyfilm, kollázs, fotóanimáció, bábfilm, gyurmafilm story-board.</p>
Értelmezés, elemzés, tolerancia	<p>Milyen szempontok szerint különböztethetők meg egymástól a mozgóképi szövegek?</p> <p>Mi a szerepük a mozgókép hangeffektusainak, a zörejnek, a zenének?</p> <p>Miért hasznosak vagy károsak a mozgóképi sztereotípiák, konvenciók?</p> <p>Milyen hatást képes gyakorolni a fogyasztóra a média? Miért fontos a szelektálás?</p>	<p>Mozgóképi szövegekörnyezetben megfigyelt emberi kommunikáció és hanghatások értelmezése szóban vagy írásban.</p> <p>Sztereotípiák és konvenciók azonosítása mozgóképi szövegekörnyezetben (kontextusban).</p> <p>Mozgóképi szövegekörnyezetben megfigyelt egyszerű (teret és időt formáló) képkapcsolatok értelmezése közös munkával.</p> <p>Mozgóképi szövegekörnyezetben megfigyelt kép-hang kapcsolatok értelmezése szóban.</p> <p>Vita a média használatával kapcsolatos megfigyelések alapján a média társadalmi szerepéről, működésmódjáról.</p> <p>Saját vélemény kifejtése érvekkel, ellenérvekkel.</p>	<p>Hangeffektus (hanghatás), mozgóképi sztereotípiák, mozgóképi konvenciók, a média társadalmi szerepe: tájékoztatás, véleményformálás, befolyásolás, manipulálás.</p>
Kritikai gondolkodás, problémáérzékenység	<p>Mit jelent a nyilvánosság az életünkben?</p> <p>Hogyan és miért alakult ki a mai nyilvánosság és annak intézményrendszere?</p> <p>Kinek az érdeke, hogy sok csatorna sokféle műsort közvetítsen?</p>	<p>Önálló kérdések megfogalmazása a tárgyalt médiaproblémákkal kapcsolatban.</p> <p>A lényeg kiemelése írott, látott, hallott szövegekből. A különböző típusú szövegek egymástól eltérő megértési módjának megtapasztalása, gyakorlása.</p> <p>Mozgóképi szövegek értelmezése</p>	<p>Az írott szöveg megértési mechanizmusa, a médiaszöveg értelmezésének lépései, a médiaközlő szándékai, manipulálás.</p>

Munkaformák	A tudatosítást irányító kérdések	Fejlesztési feladatok	Fogalmak
	Miért van annyi reklám a médiában? Mit nem szabad reklámozni? Miért és hogyan lesz valamiből hír a médiában?	alapján feltevések, állítások megfogalmazása a szöveg keletkezésének háttéréről, a közlő (szerző, médiainstémény) szándékairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen. A tömegkommunikáció hatásainak megfigyelése, értékelése (ismeretközlés-tájékoztatás, véleményformálás, befolyásolás-manipulálás).	
Önismeret, együttműködés, választás, tolerancia, alkotásra való beállítódás	Milyen filmműfajokat és televíziós (rádiós) műsortípusokat ismeresz? Melyiket és miért választod szívesen? Mi a véleményed a sorozatokról és az újságok rovatairól? Hogyan függ össze a sztárkultusz az öltözködési, hajviseleti, szokásbeli, viselkedési stb. minták divattá válásával, majmolásával?	A gazdag médiakínálat és a saját – korábban megfigyelt – médiahasználati szokások ismeretére alapozó tudatos mű- és műsorválasztás. A művekben, műsorokban megjelenő konfliktusok, viselkedési módok és megoldások tudatos-kritikai elemzésén, illetve a valóságismereten alapuló szerepjátékok, szövegképzési gyakorlatok végzése. Egyszerű mozgóképi szövegek létrehozásának előkészítése és kivitelezése.	Filmműfajok: western, burleszk, bűnügyi film, sci-fi, játékfilm, történelmi film, akciófilm, kalandfilm, horror, thriller stb. televíziós műsortípusok: hír, reklám, magazin, videoklip, műsorelőzetes, beszélgetés, helyszíni közvetítés, sport, szórakoztató műsor, show, talk-show, riportfilm, oknyomozó riport, dokumentumfilm, sport, teleregény, tévéfilm, szappanopera stb.

Az éves időkeret felosztása

1. Új ismeretek, fogalmak : 4 óra
2. Mozgóképi szövegek olvasása, elemzése, értékelése : 6 óra
3. Megfigyelések, felvetett problémák megbeszélése : 2 óra
4. Közös filmnézés (mozilátogatás): 2 óra
5. Kreatív feladatok (mozgóképi szövegek létrehozása, szerepjáték stb.): 4 óra

Évi: 18 óra, heti: 0,5 óra

Módszertani javaslatok

A mozgókép- és médiaismeret tanítható az irodalomhoz, a rajzhoz vagy az informatikához kapcsoltn, miután a helyi programban meghatározták az ehhez szükséges személyi feltételeket. Ki kell emelni a különböző művészetekkel való szoros és kölcsönös koncentráció fontosságát. A pedagógiai folyamatban a szoktatásnak, gyakorlásnak, a közös feladatmegoldásnak, a kreativitásnak van meghatározó jelentősége a bevezetőben már említett párhuzamosság elve (és gyakorlata) mellett. Meghatározónak kell lennie az újszerűségnek, az élménynek, a felismerés és az alkotás mélyen átélt örömeinek, és természetesen soha nem maradhat el a szemléltetés. Csak ezek révén juthatunk el a követelmények teljesüléséhez, a kitűzött célok megvalósulásához.

Ajánljuk feldolgozásra a következő filmeket:

Makk Károly: Szerelem

Ranódy László: Árvácska

Szabó István: Apa, Mephistó